

Suriye çölünün ortasında bir 24 Nisan...

CENGİZ ÇANDAR

Türkiye / 25/04/2010

24 Nisan saat 17:00. Bu satırları Suriye çölünün ortalarında bir yerde yazıyorum. İstanbul'da ilk kez Türklerin '24 Nisan anması'nın...

24 Nisan saat 17:00. Bu satırları Suriye çölünün ortalarında bir yerde yazıyorum. İstanbul'da ilk kez Türklerin '24 Nisan anması'nın nasıl sonuçlanacağına ya da sonuçlanmış olacağına- ilişkin hiçbir bilgim yok. Taksim Meydanı'ndaki toplantı saat 19:00'da başlayacaktı. Haydarpaşa Garı'nda öğle saatlerindeki toplantının nisbeten 'vukuatsız' geçtiğini öğrenmişim.

Obama'nın ne dediğinden de haberim yok. Onunla meşgul de değilim.

Suriye Çölü'nde yol alırken, İstanbul'daki bir Ermeni kardeşime yazılı mesaj gönderdim ve 'Şu anda çölde Der Zor civarında yol alıyoruz' diye haber vermişim. 'Haydarpaşa'da yola koyuldukları yerden son durağa selam' diye cevap geldi.

Der Zor, daha doğru gerçek adıyla Deir ez-Zor, Suriye'nin orta doğu yönünde genellikle çöllük bir arazideki vilayetin adı. Fırat nehri ve Irak yönünde uzanıyor. 1915'teki 'Tehcir', Osmanlı Ermenilerini buldukları yerlerden, evlerinden barklarından 'savaş durumu' ve 'askeri gerekçeler'le iddiasıyla kaldırarak, Deir ez-Zor'a nakledilme kararıydı.

24 Nisan 1915'te aralarında Meclis üyesi, milletvekili olanların da dahil olduğu, İstanbul'un ileri gelen Ermeni aydınları ve şahsiyetleri Haydarpaşa Garı'ndan yola çıkarıldılar. 220 kişiydiler. 139'unun akıbetini daha sonra kimse öğrenemedi.

27 Mayıs 1915 tarihinde ise 'Tehcir' kararı çıktı. Anadolu'nun her yanından, evet her yanından, sadece 'cephe' kabul edilen ve yoğun yaşadıkları Doğu Anadolu'dan değil, Trakya'dan, Batı Anadolu'dan ve Orta Anadolu'dan 1 milyona yakın -'Tehcir' kararının bir numaralı sorumlusu Talat Paşa'nın defterlerine göre 924 bin küsur kişi- Deir ez-Zor'a (Der Zor) kaydırılmak üzere, sürüldüler. 'Yola koyuldukları yerden (Haydarpaşa) son duraka selam'dan kasıt işte bu. 'Son durak'a yakın bir yerde oturmuş ben bu yazıyı yazıyorum.

Halep'ten Tedmur'a (Palmyra) gitmek üzere, Şam yönünde hareket ederken mesafelere baktım. Halep-Tedmur arası, 335 kilometre. İstanbul-Ankara arasına yakın sayılabilecek bir mesafe. Halep-Şam yarı yolu Homs şehri. Homs'ta yol güneye, Şam'a doğru devam ediyor veya doğu yönüne kıvrılıyorsunuz. Dümdüz 800 kilometre sonra Bağdat. Tedmur ve Deir ez-Zor bu yol üzerinde.

Homs kavşağından doğu yönüne döndükten onbeş-yirmi dakika sonra ekili alanların son kalıntıları, topoğrafyadan siliniyor. Çöl başlıyor. Kimi yerde ince kum, genellikle katı, sert toprağın üzerinde seyrek dikenlerden başka bir şey gözükmeyen, göz ufkunda uzanıp giden bir çöl. Güneş tepede. Nisan ayında bile yakıyor. Bu topraklarda yürümek, akrepler, çıyanlarla, yılanlarla haşır neşir olmak olmalı düşüncesi zihnimi yalıyor şu 2010'un 24 Nisan'ında.

Aynı anda ister istemez 1915'in Nisan-Mayıs-Haziran-Temmuz şartlarını düşünüyorum. Yol aldıkça,

yol levhaları da seyreliyor. Giderek iki yere ilişkin yön levhaları var. Üstte Deir ez-Zor, altta Palmyra yazıyor. Daha Deir ez-Zor şehrine 200 küsur kilometre daha var. Üzerinde ot bitmeyen, sıcakla çatlayan çöl toprağına bakıyorum, şoföre 'Deir ez-Zor çevresi buraya benziyor mu?' diye soruyorum; 'Çok benzer' diyor, 'aşağı yukarı buranın aynısı.'

Zaten Palmyra vahasının dışında onlarca kilometre bu toprağın bir sürpriz yapmasına imkan yok. Çöl işte. Çöl.

Tekrar 24 Nisan ve 1915'i aklımdan geçiyorum, çölü seyrederken. Bana bin cilt belge okutsalar, buraları bugün gördükten sonra fikrimi değiştiremezler artık.

O tarihte, 1915 yazında insanları yüzlerce kilometre öteden kaldırıp, çoluk çocuk, yaşlı ve kadınlarla buraya göndermenin hiçbir 'askeri önlem'le açıklanması söz konusu mümkün değildir. Bunun tek açıklaması olabilir:

Gönderilen insanları imha etmek!

Bugün bile kabileler halinde, üstelik Haziran-Temmuz ayında bile değil, Nisan ayında onbinlerce insanı buralarda yürütmeye kalkışmak, imha edilmelerini istemek demektir.

Bunu Deir ez-Zor'u görmeden anlayamazsınız. Ya da Der Zor mıntkasını görünce gayet iyi anlarsınız...

İnsanların o yılların acımasız şartlarında yollarda susuzluktan, açlıktan ölmeleri ya da kimi çetelerin saldırılarına maruz kalarak öldürülmeleri şayet 'bir şeyin olmadığı'nın' ispatı için ileri sürülüyorsa, bu kadar dil dökmeye gerek yok. Buraları görünce, buralara vardıkları takdirde de zaten 'ölmeye gönderildiklerini' anlayabilmek için fazla gayret gerekmiyor.

Peki, kurtulanlar olmadı mı?

Herşeye rağmen olmuş.

Deir ez-Zor'a gelenler, sağa sola dağılmışlar. Bugün 'Diaspora' denilenlerden zaten bu 'kılıç artıkları'nın devamı.

Bir gün önce Halep'in eski şehrinde açık olan dükkanlarda Halep Ermenileriyle yoğun ve sevecen Türkçe sohbetlere koyulmuştum. Halep Ermenilerin çoğunluğu Maraşlı, Kilisli, Antepli, Çukurovalı. Der Zor'a vardktan sonra Halep'e yerleşenler. Halep'de Türkiye'de bugünkü toplam Ermeni nüfusunun üç mislinden fazla Ermeni yaşıyor ve Türkiye dışındaki Ermenilerin Türkiye'ye tartışmasız sevecen duygular ifade eden en büyük ve galiba tek kesimi.

Gece, şehrin en iyi mutfaklarından birinde Kantara'da yemek yerken, Halep Ermenilerinden biri Türkçe şarkılar seslendiriyor.

İflah olmaz bir Zeki Müren hayranı. 23 Nisan'ı 24 Nisan'a bağlayan gece, ertesi güne,

24 Nisan'a ilişkin hiçbir imada bulunulmayan, kardeşçe bir ortam paylaşıyoruz. Ertesi gün yani

24 Nisan'da Halep Ermenileri sadece dükkanlarını kapamakla, kulüplerinde, derneklerinde toplanarak

24 Nisan anılarını ayakta tutmakla vakur biçimde acılarını kendi aralarında paylaşı-

yorlar. Her yıl böyle yapılmış.

Ve ben bir 24 Nisan günü, bunaltıcı bir sıcakta Suriye çölünün ortalarında, Der Zor yakınlarında yazı yazıyorum.

Görerek öğrendim.

Ve bildiğim bir şeyi bir kez daha güçlü bir inançla tekrarlamak ihtiyacı duyuyorum: Türkler ile Ermeniler, Müslümanlar ile Hristiyanlar mutlaka 24 Nisan üzerinden barışmanın, 'ebedi barış'a ulaşmanın bir yolunu bulmak zorundalar.

Dediğim gibi, bunu zaten biliyordum ve bunun için bir 24 Nisan'da Der Zor civarında bulunmak gerekmezdi.

Ama bu inanç da, Deir ez-Zor yakınlarında bir 24 Nisan gününden gayrı hiçbir vakit bu kadar güçlü hissedilmeyebilir...

Cengiz Çandar'ın bu yazısı aynı anda Referans gazetesi ve www.hurriyet.com.tr web sitesinde de yayımlanmaktadır.